

Блінцова В.О.,

*здобувач кафедри соціальних теорій
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню впливу глобалізації на розвиток електронного урядування. Визначено теоретичні основи концепції електронного урядування. Проаналізовано особливості глобалізації, які визначають розвиток електронного урядування на сучасному етапі.

Ключові слова: глобалізація, електронне урядування, інформаційне суспільство, суспільство знань, медіатизація.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність дослідження впливу глобалізації на розвиток електронного урядування обумовлена необхідністю підвищення ефективності діяльності влади з урахуванням соціально-політичних та економічних трансформацій, джерелом яких виступають глобалізаційні процеси. Йдеться, передусім, про зміну функцій та поля відповідальності національних держав, медіатизації політики та інформатизації діяльності урядів, зростання ролі глобальних політичних та економічних акторів.

Актуальність дослідження впливу глобалізації на розвиток електронного урядування також полягає у тому, що в останні десятиріччя відбувається активний розвиток інформаційних технологій, які проникають у політичну сферу та публічне управління. У теоретичній площині ідеї щодо «інформаційного суспільства» поступово поєднувалися з концепціями постіндустріалізму та постмодернізму й стали основою для постановки проблеми електронної демократії (е-демократії) та електронного урядування (е-урядування).

Політична взаємодія у сучасному світі опосередковується мас-медіа (говорять про «медіатизацію» політичної взаємодії), у діяльності яких визначаються й відображаються процеси впливу суб'єктів із різноманітним статусом, обмін інформацією між ними.

Впровадження сучасних технологій політичної комунікації та організації взаємного зв'язку між владою та суспільством дозволяє говорити про виконання е-урядом не лише традиційних функцій управління, прийняття та реалізації політичних рішень та суспільної інтеграції, а й інших важливих функцій щодо обміну інформацією між

глобальними (національними, колективними та індивідуальними) політичними акторами, соціальними інститутами та організаціями громадянського суспільства.

На особливу увагу заслуговують процеси глобалізації, які пов'язуються із намаганням вирішити загальносвітові суперечності шляхом розвитку мережі фінансової, економічної, політичної та культурної взаємодії, що охоплює більшість країн.

Електронний уряд у добу глобалізації має сприяти формуванню відкритих публічних дискусій з важливих питань суспільного розвитку та виступати соціальним інститутом з організації політичного діалогу та засобом досягнення громадянського консенсусу. У процесі швидких соціальних та політичних змін доби глобалізації завдання електронного уряду полягає у забезпеченні ефективної політичної участі громадян, покращенні співпраці з зацікавленими групами та приватним сектором, використовуючи комунікаційні технології.

Підвищення ефективності урядування в умовах глобалізації, відповідно до концепції «нового публічного менеджменту», відбувається завдяки успішному розумінню потреб громадян («споживачів» управлінських послуг) та спрощенню структури зворотного зв'язку між громадянами та владою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Дослідженню електронного урядування, як однієї зі складових глобальних суспільних змін присвячено праці таких зарубіжних та вітчизняних науковців, як М. Багмет, О. Баришполець, В. Бортніков, П. Бурдые, Г. Вайнштейн, О. Вартанова, Д. Дуцик, І. Засурський, О. Зернецька, А. Костирев, Дж. Лалл, Дж. Пітерс, Б. Потятиник, О. Соловійов, Г. Штротмайер, Д. Яковлев та ін.

Вагомий внесок в аналіз впливу глобалізації на становлення електронної демократії та електронного урядування зробили такі зарубіжні та вітчизняні дослідники, як Б. Барбер, Б. Кауфманн, М. Уотерс, К. Патеман, О. Голобуцький, О. Дубас, В. Ковалевський, А. Сіленко, Ю. Мазурок, О. Маруховський, В. Недбай та ін.

В цілому, методологічну основу формування концепцій електронного уряду у добу глобалізації складають теорія постіндустріалізму (Д. Белл та ін.), концепція «напівпрямой демократії» (О. Тоффлер та Г. Тоффлер), концепція «демократії участі» (Й. Масуда та ін.), концепція «інформаційної демократії» (М. Кастельс) та концепція «інтерактивної демократії» (П. Розанвалон та ін.).

У роботах авторів, що досліджують глобальні зміни у сучасному світі (зокрема, Ф. Фукуяма, Д. Мартен, Т. Фрідмен, Л. Туров, І. Валерстайн та ін.), робиться наголос на тому, що ключову роль у процесі глобалізації відіграють інформатизація і комунікація.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті — дослідити вплив глобалізації на розвиток електронного урядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах глобальних суспільних змін багато важливих проблем, пов'язаних з державно-правовими формами організації індивідів виходять за межі національних держав. Водночас, на політичну арену виходять нові впливові актори (підприємці, транснаціональні інституції, неурядові організації та ін.).

Пов'язуючи зміни традиційних вимог до організації влади та урядування з інформаційною хвилею людської цивілізації, Ф. Фукуяма пише: «Перед сьогоднішньою демократією інформаційного століття постає серйозний виклик — підтримати громадський порядок перед лицем технологічних і економічних змін» [6, 21]. Це, безумовно завдання влади, яке реалізується (або не реалізується) у процесі виконання суспільних функцій у процесі урядування.

У процесі глобалізації поєднуються три різні форми управління суспільством — ринок (спонтанне та анонімне правління), держава (політичний устрій суспільства, діяльність органів влади) та громадянське суспільство (добровільні асоціації індивідів на основі солідарності).

На думку О. Гюффе, «ринок керує за допомоги грошей, а економічна і культурна сфери, зазвичай, підпорядковуються авторитету («престижу»); держава ж владарює за допомоги права, а (вільна) солідарність — за допомоги відповідних очікувань. Політичний легітимації відомі всі три форми, але вона концентрується на другій, яка є, певною мірою, *ultima ratio* (вирішальним аргументом): там, де ринок не дієдатний, а на солідарність на можна достатньо покластися, зростає роль держави» [2, 14].

Зміни у політичній сфері, які пов'язуються із глобалізацією, спричиняють трансформації урядування. При цьому, механізми електронного урядування можуть бути ефективними за умов загального

та вільного доступу до опцій для усіх громадян. Перехід на новий рівень взаємодії влади та громадян, який передбачає впровадження е-урядування, можливий у процесі поєднання цифрових комунікацій, фінансових потоків та господарчої діяльності, спрямованої на об'єднання регіонів, соціальних груп та спільнот.

Формуються нові структури, які отримали назву глобального управління («global governance»), водночас саме національні уряди утворюють основи для міжнародної системи (ООН, інші міжнародні організації).

На думку У. Бека формується «подвійна», або «гібридна» модель держави, яку він називає «транснаціональною державою». Ця модель «базується на класичній національній державі та має забезпечувати перехід до «всесвітнього суспільства». Вона більше не обмежена територіально, але задля виконання різноманітних завдань все ще потужної та діючої держави, вона функціонує, як у регіонах, так і глобально, йдеться про «принцип врахування відмінностей..., як провінція всесвітнього суспільства зі світовою політикою, світовим ринком, транснаціональними коопераціями, але також із культурною різноманітністю» [4, 192]. Для назви процесу поєднання глобальних та регіональних тенденцій Р. Робертсон запропонував назву «глокалізація».

Варто погодитись із Х.-Д. Кюблером у тому, що «цифрові інформаційні технології та мережі (Інтернет) полегшують ці трансформації та трансферти, контакти та види робіт, роблять їх, можливо, навіть більш ефективними та швидкими. Таким чином, на інтернаціональній основі неурядових організацій (NGO) з'являються організаційні об'єднання, які постійно збільшуються, із зростаючим політичним впливом, який більше не можуть ігнорувати ні національні уряди, ні міжнародні установи. Під захистом Організації Об'єднаних Націй створюються та досліджуються прогнози та положення глобального «суспільства знань»... було виголошено тезу про забезпечення такого юридичного права для громадян світу, як гарантії свободи інформації, коли кожна людина має однакові можливості доступу до світових знань» [4, 193].

Глобалізація передбачає перехід від делегування повноважень та залежності громадян від представників (депутатів) до того, щоб представляти себе самим. О. Тоффлер пише: «Якщо наші вибрані маклери не можуть укласти угоди за нас, нам доведеться робити це самим... тому що обранці проявляють необізнаність у складних проблемах, які породжуються інформаційною хвилею, та покладаються у прийнятті рішень на думку експертів» [5, 673].

Під впливом глобалізації уявлення про суспільство як наслідок управління централізованої, раціональної бюрократичної ієрархії (про яку писав М. Вебер), залишається у минулому.

Ф. Фукуяма вважає, що «в інформаційному суспільстві ні уряди, ні корпорації не покладаються виключно на формальні, бюрократичні правила для того, щоб організувати людей, над якими вони мають владу. Натомість вони повинні будуть удатися до децентралізації і розподілу владних повноважень і покласти на самоорганізацію людей, над якими вони мають номінальну владу» [6, 16]. Ф. Фукуяма ілюструє відмінності у формах влади на прикладі аналізу ринкової взаємодії, ієрархічної взаємодії та взаємодії у мережах, ставлячи питання наступним чином: «мережі звичайно розуміються як організації, відмінні від ієрархій, але часто не ясно, як вони відрізняються від ринків» [6, 267].

На думку Ф. Фукуяма, взаємодії у мережі вдається уникнути вад ієрархічної політики: «мережа — це моральні взаємини довіри: мережа — це група індивідуальних агентів, які розділяють неформальні норми або цінності, крім тих, які необхідні для звичайних ринкових операцій... мережа відрізняється від ієрархії, тому що заснована на неформальних нормах, що розділяються, а не на формальних владних відносинах» [6, 273].

Новизна підходів до прийняття рішень в умовах глобалізації полягає у використанні наступних механізмів: «голосування, яке застосовується сьогодні багатьма корпораціями, щоб захистити права меншин, що володіють акціями; створення тимчасових модульних партій, які обслуговують змінну конфігурацію меншин, партії, що включаються і вимикаються; появу «дипломатів» або «послів», щоб бути посередником не між країнами, а між меншинами усередині кожної країни; створення квазіполітичних інститутів, щоб допомагати меншинам швидше і легше утворювати і розривати альянси» [5, 667].

Парадигми суспільних змін, які по-різному оцінюють сутність та складові електронного урядування, єдині у тому, що саме е-урядування в умовах глобалізації здатне поєднати два виміри політичної взаємодії — вертикальний та горизонтальний. На думку Г. Колбеча: «...вертикальний вимір бачить політику з точки зору передачі згори донизу повноважних рішень. Повноважні особи, які приймають рішення, обирають порядок заходів, що максимізує цінності, які є в їхньому розпорядженні, й передають їх підпорядкованим органам для впровадження... Цей вимір підкреслює інструментальні дії, раціональний вибір і силу законних повноважень... Горизонтальний вимір стоїть природи цих зв'язків між організаціями,

того, як вони сформовані й організовані, структури інтерпретації учасниками проблем політики й тих інституційних утворень, через які відбувається їх залучення» [3, 49].

В цілому, «Глобальне розповсюдження інформаційних технологій, передовсім мережі Інтернет, яка включає інформаційну та комунікативну технології, у поєднанні зі змінами у соціальній та економічній структурі суспільства та з реформами державного управління, робить електронний уряд важливою, якщо не визначальною, ланкою модернізації та демократизації. Головним завданням для електронного уряду стає урядування, тобто робота з модернізації та регулювання усього суспільства, а не лише сфери державного управління» [7, 79].

Під впливом процесу глобалізації з'являються нові політичні актори, а процес впровадження електронного урядування ставить питання щодо постійного зворотного зв'язку між спільнотами, суспільством та владою. Це кореспондується з визначенням електронного уряду, як процедури «використання інформаційних та комунікаційних технологій у державному управлінні, поєднаної з організаційною зміною та новими навичками, для впровадження державних послуг та демократичних процесів, а також для зміцнення підтримки публічних політик» [1].

У процесі глобалізації з'являються наступні моделі електронної демократії та електронного урядування. По-перше, модель підтримки прямої демократії, якій відповідають концепції «теледемократії» та «електронної республіки». По-друге, модель підтримки представницької демократії, якій відповідає концепція «електронної демократизації». По-третє, модель підтримки демократії участі, якій відповідають концепції «кібердемократії», «деліберативної демократії», «віртуальних спільнот» та «електронного залучення».

Дослідження ролі електронного уряду у сучасному політичному процесі передбачає врахування впливу глобалізації та системних трансформацій, що відбуваються у сфері взаємодії між владою та суспільством в інформаційну добу. Електронне урядування неможливо розглядати (тим більше — впроваджувати) окремо від процесів демократизації політики та модернізації політичних інституцій.

До позитивів, що несе електронний уряд в умовах глобалізації, слід віднести значне зменшення урядових витрат через використання інформаційних технологій, наближення державних послуг до громадян, залучення громадськості, підвищення оперативності реагування на вимоги громадян, спрощення отримання громадянами адміністративних послуг. З іншого боку, електронний уряд не може замінити традиційну структуру державного управління на глобальному, національному та місцевому рівнях.

Впровадження електронного урядування дозволяє поєднати переваги двох типів організацій політичної взаємодії між владою та суспільством: мережі та ієрархії. В умовах глобалізації політичні ієрархії приймають виклики з боку децентралізації, федералізації, приватизації і делегування влади, а мережі виступають як «моральні взаємини довіри: мережа — це група індивідуальних агентів, які розділяють неформальні норми або цінності, крім тих, які необхідні для звичайних ринкових операцій... мережа відрізняється від ієрархії, тому що заснована на неформальних нормах, що розділяються, а не на формальних владних відносинах» [6, 273].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Узагальнюючи результати досліджень проблематики впливу глобалізації на розвиток електронного урядування слід відзначити наступне.

Наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття відбулись масштабні політичні трансформації, пов'язані із глобалізацією. Це призвело до появи нових механізмів управління та прийняття політичних рішень — е-урядування та е-демократії, які спираються на політичні мережі та пропонують нові можливості взаємодії влади та суспільства в умовах інформаційної доби. Загальним знаменником впливу глобалізації на розвиток електронного урядування стає послаблення авторитарних тенденцій в управлінні, поширення політичного плюралізму, демократичних політичних цінностей.

Глобалізація створює нові можливості для розвитку електронного урядування, дозволяє підвищити ефективність політичної взаємодії між владою та суспільством, підняти якість управління за рахунок координації діяльності влади, політичних груп та спільнот.

Література:

1. Доповідь Проекту ОЕСД Електронного уряду [Електронний ресурс] // Organisation for Economic Co-operation and Development. — 2006. — Режим доступу: www.oecd.org
2. Гюфе О. Демократія в епоху глобалізації / О. Гюфе. — К.: ППС-2002, 2007. — 436 с. — («Сучасна гуманітарна бібліотека»).
3. Колбеч Г. К. Політика: основні концепції в суспільних науках / Колбеч Г. К.; пер. з англ. О. Дем'янчука. — К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004. — 127 с.
4. Кюблер Х.-Д. Міфи про суспільство знань. — К.: Переклад з німецької. Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. — 264 с.
5. Тоффлер Э. Метаморфозы власти / Тоффлер Э.; пер. с англ. — М.: ООО «Издательство АСТ», 2001. — 669 с.
6. Фукуяма Ф. Великий разрыв / Фукуяма Ф.; пер. с англ. под общ. ред. А. В. Александровой. — М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. — 474 с.
7. Яковлев Д.В. Політична взаємодія як комунікативний процес : медіатизація, демократизація, раціоналізація / Д.В. Яковлев. — Одеса : Астропринт, 2009. — 288 с.

Блинцова В.О. Влияние глобализации на развитие электронного управления. — Статья.

Аннотация. Статья посвящена исследованию влияния глобализации на развитие электронного управления. Определены теоретические основы концепции электронного управления. Проанализированы особенности глобализации, которые определяют развитие электронного управления на современном этапе.

Ключевые слова: глобализация, электронное управление, информационное общество, общество знаний, медиатизация.

Blintsova V.O. The influence of globalization on the development of e-government. — Article.

Summary. The article studies the impact of globalization on the development of e-government. Theoretical foundations of the concept of e-government. The features of globalization, which determine the development of e-government today.

Keywords: globalization, e-government, information society, knowledge society, mediatization.